

Aanvullende informatie over het werken met tweetalige teksten

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Doelstellingen
3. Tekstbehandeling
4. Werkvormen
5. Toetsing

1. Inleiding

In de lesmethodes Pallas '16, Minerva, Palladion en Parnassus worden de Griekse/ Latijnse teksten traditioneel aangeboden, dat wil zeggen als teksten met annotaties en bijbehorende opdrachten. Daarnaast komen in alle vier de methodes **tweetalige teksten** aan de orde. **In dit korte document willen we u meer vertellen over het werken met tweetalige teksten in de methodes voor Klassieke talen.**

U kunt tweetalige teksten zowel in de onderbouw als in de bovenbouw inzetten. In dit document richten wij ons met name op de onderbouw. In Pallas worden slechts enkele van deze tweetalige teksten aangeboden, in de leergang Minerva is het werken met tweetalige teksten een vast onderdeel van de leergang. In de methodes Pallas en Minerva bieden we bij de tweetalige teksten de Griekse of Latijnse tekst aan met de vertaling ernaast. Daarbij stellen we vragen over de teksten. Deze wijze biedt de leerlingen de mogelijkheid om op een andere manier ervaring op te doen met het lezen van Griekse/ Latijnse teksten. Bovendien raken leerlingen op deze manier al eerder vertrouwd met authentieke teksten. Aan de hand van opdrachten worden leerlingen door de tekst geleid. Middels deze teksten repeteren de leerlingen de grammatica van de betreffende les en verdiepen zij zich hierin en kijken ze in sommige gevallen alvast vooruit naar nieuw te leren grammatica. Er zijn opdrachten die leerlingen dwingen vanuit de vertaling naar het Grieks/ Latijn te kijken. Zij moeten bijvoorbeeld Griekse/ Latijnse woorden en tekstelementen vinden op basis van de vertaling. Er zijn eveneens opdrachten waarbij de leerlingen de Nederlandse vertaling van Griekse/ Latijnse tekstelementen moeten opsporen en citeren. Ook worden er begripsvragen gesteld.

Tekst 8C Een advies aan leerlingen

Quintilianus is een Romeinse leraar in de retoriek, het vak van de retor. Hij leefde in de 1ste eeuw n.Chr. Hij heeft beroemde Romeinen, zoals de keizerlijke familie, als leerling gehad. Hij heeft een indrukwekkend en dik handboek geschreven over het vak van de redenaar. Hierin geeft hij veel nuttige tips voor de leraar over de beste manier van opvoeden. Maar hij geeft ook advies aan de leerlingen.

- 1 Plura de officiis docentium locutus discipulos id unum interim moneo, ut praeceptores suos non minus quam ipsa studia ament et parentes esse non quidem corporum,
- 5 sed mentium credant. Multum haec pietas conferet studio; nam ita et libenter audient et dictis credent et esse similes concupiscent; in ipsos denique coetus scholarum laeti alacres convenient, emendati non irascentur,
- 10 laudati gaudebunt, ut sint carissimi studio merebuntur. Nam ut illorum officium est docere, sic horum praebere se dociles: alioqui neutrum sine altero sufficit.

(Quintilianus, *Institutio Oratoria*, II, 9, 1-3)

Nu ik nogal veel heb gesproken over de taken van degenen die onderwijs geven, geef ik voor het moment de leerlingen slechts dit ene advies, dat zij niet minder geven om hun leraren dan om het schoolwerk zelf en dat zij hen als ouders beschouwen, natuurlijk niet van hun lichamen, maar van hun verstand. Dit respect zal veel bijdragen aan hun studie; want zo zullen ze en graag luisteren en aan hun woorden geloof hechten en verlangen om net als zij te zijn; tenslotte zullen ze graag en met enthousiasme naar de lessen zelf op school komen, ze zullen niet boos worden als ze op fouten worden gewezen, en als ze waardering hebben gekregen zullen ze blij zijn en ze zullen hun uiterste best doen om (bij de leraar) zeer geliefd te zijn. Want zoals het de taak is van hen om les te geven, zo (is het de taak) van dezen om zich leergierig op te stellen; overigens voldoet geen van beiden zonder de ander.

Tekst 8C: Een advies aan leerlingen

1. Wat is het Latijnse woord voor 'leerling'?
2. Haal twee Latijnse woorden voor 'leraar' uit de tekst.
3. *id unum moneo* (r. 2):
 - a. Om welk advies gaat het?
 - b. Ben je het eens dat dit een goed advies is aan jou als leerling? Licht je antwoord toe.
4. Leraren moeten een soort ouders zijn van de leerlingen. Hoe bedoelt Quintilianus dit?
5. *pietas* (r. 5): welke *pietas*?
6. *dictis* (r. 7): van wie?
7. *audient, credent, concupiscent* (r. 6-7): deze werkwoordsvormen zijn toekomstige tijd.
 - a. Waarom gebruikt de schrijver de toekomstige tijd?
 - b. Maak van *audient* een praesens.
 - c. Maak van *credent* een praesens (de infinitivus van *credo* is *credere*).
8. Wat zal de schrijver bedoelen met de woorden *esse similes concupiscent* (r. 7)?

2. Doelstellingen

Aan het werken met tweetalige teksten liggen ten minste vijf doelstellingen ten grondslag:

1. Leerlingen wennen al in een vroeg stadium aan de originele taal

Veel docenten herkennen de moeite die leerlingen aan het begin van de bovenbouw hebben om van eenvoudige, zelfgemaakte teksten in een methode over te stappen naar authentieke teksten. De zinnen zijn veel complexer, de aantekeningen zijn talrijker en de leerlingen zijn de zinsstructuren nog niet echt gewend. Door het werken met tweetalige teksten kunnen docenten al in een vroeg stadium leerlingen gedoseerd laten wennen aan de complexiteit van Griekse of Latijnse zinnen, de woordvolgorde van de authentieke taal en het ingewikkelde taalgebruik van Klassieke schrijvers. Het is de bedoeling dat leerlingen op basis van zaken die ze al geleerd hebben, zich richten op taalelementen die complex zijn.

2. Leerlingen herhalen grammaticakennis

Een leerling hoeft nadrukkelijk niet alles te weten uit een tweetalige tekst. Slechts de dingen die hem of haar bekend voorkomen, of die hij of zij kan beredeneren worden gevraagd, zoals bijvoorbeeld grammatica uit de betreffende les of eerdere lessen. Zo herhaalt een leerling op een andere manier de reeds geleerde grammatica dan als hij teksten zou vertalen waarin sommige grammaticale verschijnselen zelden voorkomen en gevarieerder en interessanter dan slechts door middel van grammaticaoefeningen.

3. Leerlingen herhalen en vergroten woordenschat

Het spreekt voor zich dat naarmate de leerling vordert in de methode, deze ook steeds meer woorden leert. Zo zal de leerling ook steeds meer woorden in een tweetalige tekst herkennen. Daarnaast wordt er in de tweetalige tekst regelmatig gevraagd naar woordbetekenissen van woorden die een leerling nog niet kent. De leerling moet deze betekenis uit de vertaling halen. Op deze manier wordt de leerling gedwongen zeer nauwkeurig naar de tekst te kijken, een vaardigheid die tijdens het herhalen van teksten in de bovenbouw ook zeer goed van pas komt.

Ook kennis rondom de woorden wordt bevraagd, zoals het geslacht, of met welke naamval een bepaald woord gaat. Daarnaast wordt er naar woorden gevraagd die een leerling in het volgende hoofdstuk gaat leren. Zo vergroten leerlingen al bij de tweetalige tekst hun woordenschat.

4. Leerlingen breiden hun cultuurhistorische kennis uit

De teksten die tweetalig behandeld worden zijn specifiek uitgezocht op overeenkomst met het thema van het betreffende hoofdstuk. Daarnaast zijn ze aansprekend voor leerlingen. Zo lezen leerlingen andere versies van mythes die in het hoofdstuk centraal staan. Ze moeten dan de versies dan met elkaar vergelijken.

Bij een hoofdstuk over de spelen in de Circus Maximus en het Colosseum, wordt een brief van Plinius gelezen waarin hij aangeeft geen belangstelling te hebben voor wagenrennen. Zo leert een leerling al in de onderbouw aan de hand van authentieke teksten over antieke kritiek op de spelen, en krijgt hij een inkijk in verschillende opvattingen over eenzelfde onderwerp.

5. Leerlingen oefenen in tekstbegrip en het overzien van een gehele tekst

Bij tweetalige teksten uit de onderbouwmethodes worden veel tekstbegripsvragen gesteld over authentieke teksten. Het voordeel is dat de tekstontsluiting zeer laagdrempelig gaat. Een leerling hoeft immers niet de hele tekst te vertalen. Dat is al gebeurd. Op deze manier kan een leerling in de onderbouw al regelmatig oefenen met de typen vragen die we gewend

zijn in de bovenbouw (zoals citeervragen), en zo gaat een leerling dieper in op de tekst. Een ander voordeel van het werken met tweetalige teksten is de hoeveelheid Latijn of Grieks die een leerling ziet, maar niet hoeft te vertalen. Zo komt een leerling op een extensieve manier in aanraking met de originele taal.

Een leerling krijgt ook oefening in de opbouw van een tekst. Immers, een leerling moet de gedachtegang van een tekst volgen en daarover vragen beantwoorden. Die vragen gaan over de manier waarop een auteur een argument opbouwt, of een schrijver een mythe spannend navertelt.

3. Tekstbehandeling

Wij raden aan de tekst (zowel origineel als vertaling) altijd van tevoren te behandelen (voor voorbeelden zie par. 4. Werkvormen). De Nederlandse vertaling is voor jonge leerlingen vaak al best lastig en voor het maken van de vragen is het belangrijk dat leerlingen weten wat er precies in de tekst staat. Daarom zijn er ook een paar uitgangspunten die wij u als docent adviseren om mee te nemen in de behandeling:

1. De leerling hoeft nog niets alles te weten

Het is verleidelijk als docent allerlei interessante extra informatie te vermelden bij een tweetalige tekst: gegevens over de auteur, het metrum en het genre etc. Al deze zaken vallen echter buiten het bereik van de bedoeling van de tweetalige tekst. Inhoudelijk is de tekst gekozen omdat die aansluit bij het thema van het hoofdstuk, en de aangeleerde grammatica. Het is raadzaam in de behandeling van de tekst ook voornamelijk daarop te richten aan de hand van de vragen.

2. Opdrachten zijn leidend

Vanuit de gevarieerde opdrachten die wij aanbieden, is een leerling in staat de bovengenoemde doelen (zie par. 2. Doelstellingen) te halen. De auteurs raden dan ook aan de opdrachten leidend te maken en eventuele extra informatie op het tweede plan te zetten bij de tekstbehandeling.

Het is zeker niet nodig alle opdrachten altijd te maken. De docent kan natuurlijk zijn of haar eigen accenten leggen en zich bijvoorbeeld slechts richten op een bepaald type vragen die aansluiten bij een doel dat hij of zij belangrijk vindt.

3. De opdrachten sluiten aan bij wat een leerling (al) kan

Binnen een tweetalige tekst komen er naast bekende grammatica ook een heleboel zaken voor die een leerling nog niet kent. Dat is geen probleem. Geef leerlingen van tevoren duidelijk mee dat er veel zaken zijn die hij of zij nog niet heeft gehad, en dat dat niet erg is. Met de kennis die de leerling al heeft, is hij of zij goed in staat de opdrachten te maken, die leidend zijn bij de tweetalige tekst.

4. Werkvormen

Op het gebied van werkvormen bestaan er veel verschillende manieren om de tweetalige tekst in de klas te behandelen, waarin ook veel ruimte is tot differentiëren.

U kunt onder meer differentiëren op het gebied van:

- Het doornemen van de tekst
- De manier van het maken van de vragen

- De selectie van de te maken vragen
- De wijze van nabespreken van de vragen

Hieronder bespreken wij enkele uitgewerkte werkvormen waarin gevarieerd wordt op de vier hierboven genoemde onderdelen. Er zijn natuurlijk talloze combinaties mogelijk. Wij bespreken er vier.

Methode 1

Deze methode is aan te bevelen bij de eerste lessen waarin de tweetalige teksten aan bod komen. Leerlingen moeten op weg geholpen worden met deze nieuwe vorm van didactiek. In deze methode neemt u klassikaal de vertaling door, maken de leerlingen alle vragen zelfstandig en bespreekt u de vragen klassikaal na.

Methode 2

In deze methode neemt u de tekst zin voor zin door vanuit het Latijn of Grieks met de vertaling. Vervolgens maken de leerlingen alle vragen zelfstandig en bespreekt u de vragen al dan niet klassikaal na. Deze wijze van doornemen van de vertaling is met name bedoeld voor leerlingen die al verder gevorderd zijn.

Methode 3

In deze methode nemen de leerlingen in groepjes de tekst door, u controleert vervolgens door middel van een onderwijsleergesprek of de leerlingen de tekst hebben begrepen, vervolgens neemt het groepje gezamenlijk de vragen door en maken ze die allemaal. Alleen de vragen die moeilijk bleken bespreekt u als docent na.

Methode 4

In deze methode bespreekt u klassikaal de tekst, en brengt u een scheiding aan in makkelijke en moeilijke vragen. De makkelijke vragen maken de leerlingen zelfstandig. Deze bespreekt u ook na, de moeilijke vragen behandelt u dan klassikaal.

5. Toetsing

Het is goed mogelijk aan de hand van een tweetalige tekst de in paragraaf 2 genoemde doelen te toetsen. Daarbij geldt als belangrijk uitgangspunt dat u de leerlingen zowel de authentieke tekst als de vertaling biedt. Een leerling zal niet in staat zijn na het behandelen van de tekst in de les en het maken van de opdrachten de tekst zo goed te kennen dat hij of zij zonder vertaling uit de voeten kan.

U kunt op twee manieren de tweetalige tekst in toetsvorm aanbieden:

1. Dezelfde tekst presenteren als in de leergang met nieuwe inhouds- en grammaticavragen. Dit lijkt de auteurs geen probleem. De teksten geven voldoende aanleiding tot veel nieuwe vragen.
2. Een nieuwe tekst met vergelijkbare vragen bieden

Als u nieuwe vragen maakt, kunt u denken aan de volgende vraagtypen:

- Grammaticale vragen

- Inhoudsvragen op woordniveau, zinsniveau of op tekstniveau
- Vragen over de achtergrond en de context van de tekst
- Citeervragen (zowel van Latijn/ Grieks naar Nederlands als andersom)
- Vergelijkingsvragen tussen origineel en Nederlands

Heeft u vragen over het werken met de tweetalige teksten in Pallas '16, Minerva, Palladion of Parnassus? Neem gerust contact met ons op via edumedia@eisma.nl.